

CƏMIYYƏTİN İNFORMASIYA TƏHLÜKƏSİZLİYİ PROBLEMLƏRİ

Dürdanə Abdullayeva
Azərbaycan Texniki Universiteti
Durdana.abdulla@mail.ru

Cəmiyyətin informasiya təhlükəsizliyi problemləri

Xülasə: Məqalədə informasiyanın cəmiyyətdəki rolundan bəhs edilir. Burada informasiya təhlükəsizliyinin təhlükəsizliyi üçün əhəmiyyətli rolunu qeyd edirik. Məqalədə informasiyanın təhlükəsizliyini təmin etmək üçün istifadə edilən texnologiyalar və onların effektivliyi haqqında məlumat verilir. Həmçinin, informasiyanın təhlükəsizliyini təmin etmək üçün qəbul edilən qanunvericiliklər və onların icrasına dair məlumatlar təqdim edilir. Məqalədə informasiyanın təhlükəsizliyini təmin etmək üçün qəbul edilən qanunvericiliklərin effektivliyini yoxlamaq üçün aparılan tədqiqatlar və onların nəticələri haqqında məlumat verilir. Məqalədə informasiyanın təhlükəsizliyini təmin etmək üçün qəbul edilən qanunvericiliklərin effektivliyini yoxlamaq üçün aparılan tədqiqatlar və onların nəticələri haqqında məlumat verilir.

Проблемы информационной безопасности общества

Резюме:

Information security problems of the society

Resume: The article discusses the role of information in all areas of society. Here, it is mentioned that information security is a very important factor when information becomes one of the most essential determinants and this security is of great importance for organizations, individuals, states, and other entities. As a result of providing of the information security, the confidentiality and integrity of information are protected. It has been mentioned about the damage to companies as a result of information leaks, as well as damages caused by information leaks in the United States and Russia. Hackers may not only be interested in the websites of banks and government agencies, but also with the personal information of ordinary users. In order to avoid being a victim of hacker, it is necessary to pay more attention to the safety of personal information.

Açar sözlər: informasiya, texnologiya, təhlükəsizlik, cəmiyyət

Ключевые слова:

Keywords: information, technology, informatization, security, society

Giriş: Cəmiyyətin bütün sahələrinin informasiyalaşdırılması günümüzdə filosoflar, siyasətçilər, alimlər tərəfindən informasiya təhlükəsizliyi problemlərinə xüsusi diqqət yetirməyi tələb edir. XX əsrin sonu müasir cəmiyyətdə informasiya dəyərinin ictimai dəyərinin qavranılmasında əhəmiyyətli dəyişikliklər etdi. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı dünya və milli sahələrdə bir sıra yeni təhlükələrin yaranmasına gətirib çıxartdı. Müasir texnologiyalar artıq bir ölkə ilə məhdudlaşmır, qlobal əhəmiyyətə malikdir. Günümüzdə informasiya istehsal amili olaraq dəyərləndirilir. İnformasiya cəmiyyət üçün imtina edilməz və çox vacib amildir. İnformasiya, yalnız texnologiyalarla emal olunan anlayış olaraq düşünülməməlidir. O hər hansı bir təşkilatın tərkibində müxtəlif quruluşlarda mövcud ola bilər.

Məsələnin qoyuluşu: Cəmiyyətin “informasiya ölçüləri” sosial həyatın mürəkkəb təşkilat növünü təsvir edir. Cəmiyyətin mənəvi sahəsinin əsası informasiya kommunikasiyası sayılır. İnformasiya rabitələri müasir cəmiyyətdə informasiya infrastrukturuna adlandırılan informasiyanın paylanması mühiti ilə təşkil olunur. Bu infraquruluşa, onun vasitəsilə mübadilə olunan məlumatların daşdığı xəbərlərə dəyən zərər cəmiyyətin institutların fəaliyyətlərinin pozulmasına, onun bütövlüyünün, mövcudluq təməllərinin dağılmasına səbəb ola bilər. Ona görə də, cəmiyyətin informasiya təhlükəsizliyi onun mənəvi sahələrinə, mədəni dəyərlərinə, insanların davranışlarının sosial tənzimləyicilərinə, informasiya infrastrukturuna və onun bazasında mübadilə olunan məlumatlara ziyan vurulmasının mümkünsüzlüyü hesab edilir.

Məsələnin izahı: İnformasiyanın ən vacib amillərdən birinə çevrildiyi vaxtda onun təhlükəsizliyi də olduqca vacibdir. Çünki informasiya kimi onun təhlükəsizliyi də təşkilatlar, fiziki şəxslər, dövlətlər və digər subyektlər üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir[1].

İnformasiya təhlükəsizliyini sadəcə informasiya sistemlərinin təhlükəsizliyi olaraq dəyərləndirmək düzgün deyil. Çünki informasiya sadəcə sistemlərdə deyil, müxtəlif mühitlərdə mövcuddur. İnformasiya təhlükəsizliyi dedikdə ilk olaraq bizə aid informasiyanın başqasının əlinə keçməməsi yada düşür. Əslində isə informasiya təhlükəsizliyi yalnız bununla məhdudlaşmır. İnformasiyanın təhlükəsizliyi dedikdə informasiyanın konfidensiallığı, tamlığı və əlçatanlığının təmin olunması başa düşülməlidir[2].

Beləliklə, informasiya təhlükəsizliyi nədir? İnformasiyanın qorunmasının məqsədi bütövlüyün, gizliliyin və mövcudluğun tələblərinin pozulmasına görə zərərin minimuma endirilməsidir.

İnformasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi nəticələri aradan qaldırmaq üçün deyil əsasən risklərin qarşısının alınmasına yönəldilməlidir. İnformasiya təhlükəsizliyi sisteminin yaradılmasında ən düzgün yanaşma olan məlumatla-

rın məxfiliyinin, bütövlüyünün və əldə oluna biləcək təminat tədbirlərinin alınmasıdır. Hər hansı bir məlumat sızması şirkət üçün ciddi problemlər yarada bilər. Əvvəllər bir şirkətdən bütün kağız sənədlərini oğurlamaq və aradan qaldırmaq lazım idisə, indi əhəmiyyətli məlumatların böyük miqdarları sadəcə viruslarla məhv edililə bilər. Lakin ciddi şəxsi məlumatların sızması da ciddi ziyanə səbəb ola bilər. 2017-ci ilin iyulunda şəxsi məlumatların ən böyük oğurluqlarından biri ABŞ-da Equifax şəhərində baş verib. Oğruların əlinə 143 milyondan çox istehlakçının, 209,000 kredit kartı nömrəsinin şəxsi məlumatları daxil olmuşdu. Nəticədə, 2017-ci il 8 sentyabr tarixindən büro payları 13% azalır . Həm də bu hadisədən sonra sonra bir neçə ay və ya bir neçə ildir ki, sızıntı şirkətə zərər verir məlumatlar rəqiblərin və ya jurnalistlərin əlinə düşür. Ona görə qorunma hərtərəfli olmalıdır. Şirkətin fəaliyyətinə aid olan və nəşr olunmayacaq hər şey şirkətdə qalmalı və təhdidlərdən qorunmalıdır. Məlumat təhlükəsizliyinin mövcud təhlükələri InfoWatch Analitik Mərkəzi 2016-cı ilədək Rusiyada məlumat sızması barədə məlumatlar yayımlamışdır. Araşdırma-ya görə, media, Rusiya hökumət quruluşlarından və şirkətlərindən sızan global miqdarın yüzdə 14'ü olan 213 məlumat sızdırdı. Ən çox hallarda ödəniş məlumatlarının və şəxsi məlumatların sızması - 80% -dir. Tədqiqatların 68% -ində təşkilatın əməkdaşları günahkətdir. 2015-ci ilə nisbətən sızmalar sayı 89% artıb. Bu gün Rusiya, informasiya sızması ən çox təsirlənən ölkələrin siyahısında ABŞ-dan sonra ikinci sırada yer alır

Hacker hücumlarının obyektləri yalnız bankların və hökumət təşkilatlarının saytları deyil. Onlar adi istifadəçilərin şəxsi məlumatları ilə maraqlana bilər. Onlar Facebook saxtakarlığı üçün digər insanların hesablarını istifadə edirlər, özəl fotosəkillər üçün fidyə tələb edə bilərlər və bu ödəniş sistemlərinə gəldikdə hesabın bütün pullarını geri ala bilərlər. Hacker qurbanı olmamaq üçün şəxsi məlumatların saxlanılmasının təhlükəsizliyinə böyük diqqət yetirilməlidir, korporativ və informasiya təhlükəsizliyi üzrə ekspert İqor Çernov bildirib. Onun sözlərinə görə, istifadəçilərin cihazlarında zərərli proqramların tətbiqi üçün təcavüzkarların müxtəlif yolları var. Hackerlərin və hücumların 99%-dəki müvəffəqiyyəti hackerlərin çox ağıllı olduğu üçün deyil, istifadəçilərin ağılsızlıqla davranması ilə təyin olunur.

İnsanların əksəriyyəti qorxmada bəzi məktublara baxmaq üçün açirlar. Amma "Bu linki açın maraqlı, cazibədar bir şey olacaq" yazıldıqda bir qayda olaraq, əksəriyyəti bu linkə əməl edirlər. Onların kompüterindəki bütün məlumatlar şifrələndikdən sonra ağılayırlar.

Hər bir şəxs fərdi, komməriya fəaliyyətinə və dövlətə zərər verən müəyyən məlumatların oğurlandığı, təhrif edildiyi, qanunsuz olaraq paylandığı vəziyyətlərlə qarşılaşa bilər.

Nəticə: Buna görə, ekspert həmişə brauzerin ünvan barında olanlara diqqət yetirməyi məsləhət görür. Əlavə olaraq, fırıldaqçılar çox vaxt məşhur resursların interfeysini təqlid edir və diqqətsiz istifadəçilərin giriş və şifrələrini asanlıqla əldə edirlər.

Hazırda ölkə üzrə internet istifadəçilərinin sayı əhalinin 70 faizini təşkil edir. Son illər genişzolaqlı sürətli internet istifadəçilərinin sayı 50 faizə yaxınlaşmışdır. Bu gün Azərbaycanda siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni və digər sahələri əhatə edən 300-ə yaxın aktiv portal, xəbər saytı və internet informasiya resursu fəaliyyət göstərir. Qarşıda duran vəzifələrdən biri bütövlükdə dövlətin informasiya təhlükəsizliyinin, eləcə də milli internet məkanının, onlayn medianın təhlükəsizliyinin təmin edilməsidir.

Ədəbiyyat

1. Кураков Л.П., Смирнов С.Н. Информация как объект правовой защиты.- М.:Гелиос, 1998.-240с
2. Мещеряков Р.В., Шелупанов А.А., Белов Е.Б., Лось В.П. Основы информационной безопасности. – М.: Горячая линия – Телеком, 2006. – 540 с.

Rəyçi: ped.ü.f.dok., dos. N.İ.İsmayılov